

Proefboerderijen in de provincie Groningen,

door Dr. D. J. Hissink.

In de Algemeene Vergadering van de Groninger Maatschappij van Landbouw en Nijverheid, gehouden te Groningen op 24 Juni 1913, diende de heer D. R. Mansholt het volgende vraagpunt in: „Wat kan er gedaan worden om de betrouwbaarheid onzer gesubsidiëerde landbouwproefvelden te verhoogen?” Hiermede was de eerste directe stoot aan de oprichting van proefboerderijen in de provincie Groningen gegeven. Als 8ste conclusie toch stelde de résumé-commissie over dit vraagpunt in de vergadering van 29 Juni 1915 voor „dat de Groninger Maatschappij de mogelijkheid zou overwegen om tot de stichting van eene proefboerderij te geraken.” En dat de oplossing van de door den heer Mansholt ter sprake gebrachte kwestie inderdaad in de richting van de oprichting van proefboerderijen ging, bleek duidelijk, toen Gecommitteerden der Maatschappij reeds op Donderdag 14 October 1915 met de Commissie van Toezicht op de Rijksproefvelden nader over het rapport van gedachten wisselden. Hoewel onmiddellijk daarna pogingen werden aangewend om de noodige gelden bijeen te brengen, duurde het nog tot Januari 1917 vóór een circulaire in zee ging, waarin tot het nemen van aandeelen in het stichtingsfonds werd opgewekt. Het resultaat van deze circulaire is bekend. In totaal werd — met de provisie van de kunstmest — ongeveer f 60.000 bijeen gebracht. Hoewel dit bedrag niet groot te noemen is, besloot men toch van wal te steken en zoo vond op 18 Maart 1918 de constitueerende vergadering van de Vereeniging tot exploitatie van proefboerderijen in de provincie Groningen plaats.

Verder is de zaak evenwel tot heden nog niet gekomen. Wel zijn er ná 18 Maart 1918 nog eenige vergaderingen

gehouden, maar het doel: de stichting van proefboerderijen, is men sindsdien nog geen stap nader gekomen. De oorzaak van deze stagnatie meen ik te moeten zoeken in de moeite, die het kost om de verhouding van de Vereeniging eenerzijds tot het Rijk en anderzijds tot de proefnemers op bevredigende wijze te regelen. Mogelijk dat het volgende er toe kan bijdragen, deze moeilijkheden uit den weg te ruimen.

1. *De verhouding van de Vereeniging tot het Rijk.*

Met vrij groote zekerheid kan men zeggen, dat de Vereeniging om hare begroting sluitend te maken eene jaarlijksche subsidie van het Rijk noodig zal hebben. Van de zijde van het Rijk zullen er wel geen bezwaren bestaan, om deze subsidie te verleenen. Zeer waarschijnlijk zal de Vereeniging echter bij de stichting van de boerderijen bovendien nog een beroep op den krachtigen steun van het Rijk moeten doen. De bijeengebrachte som toch van f60.000 is nauwelijks toereikend om een tweetal boerderijen van bescheiden grootte aan te koopen en voor de stichting van de gebouwen, waarvan de kosten bij de proefboerderijen aanzienlijk hooger zijn dan bij de gewone bedrijven, zal men wel genoodzaakt wezen, om bij het Rijk aan te kloppen. Men stuit nu op de moeilijkheid, dat het Rijk onmogelijk de stichting van de gebouwen bekostigen kan op een terrein, dat niet in handen van het Rijk is. Het eenvoudigste ware wel, dat de Vereeniging de bijeengebrachte som aan het Rijk aanbod. Ik zie geen bezwaar tegen deze oplossing, temeer niet, waar ik — zooals direct zal blijken — de Vereeniging een groote macht bij het opmaken van de plannen voor de proefnemingen wil toekennen.

Gehoord de besprekingen in de ledenvergadering in het jaar 1919 vrees ik echter, dat de Vereeniging dezen weg niet op zal willen. Men moge dit standpunt betreuren, men zal er evenwel rekening mee dienen te houden. In het Groninger Landbouwblad van 28 Augustus 1920 doet de heer Oortwijn Botjes nu een oplossing aan de hand, om uit de moeilijkheid te geraken. Hij zelf noemt deze oplossing bij voorbaat al geen ideale. Zij komt in het kort hierop neer, dat de Vereeniging en de Instituten ieder hun weg gaan. De Vereeniging exploiteert hare eigen boerderijen en het Rijk sticht voor de Instituten eveneens afzonderlijke boerderijen. Op de vergadering in het jaar 1919 is dit idee ook reeds geopperd en ik heb de Vereeniging toen ten

sterkste ontraden, dezen weg op te gaan. Met den meesten klem verhef ik thans nogmaals mijn stem tegen dit onzalige plan. Indien er iets noodig is, dan is het dit, dat praktijk en wetenschap elkander op de proefboerderijen ontmoeten. Samen moeten zij hier de proeven nemen, op de wijze als ik straks onder 2 uiteen zal zetten. Een scheiding van praktijk en wetenschap kan voor beide noodlottig worden. Afgescheiden van dit bezwaar, dat de zoo hoog noodige aanraking op dit gebied van praktijk en wetenschap verloren gaat, brengt het uitéengaan bovendien nog groote materieele nadeelen met zich mede. Blijft men bijeen, dan kan men bijv. gemeenschappelijk van het leidende personeel en van de gebouwen profiteeren.

In het kort gezegd, er bestaat hier een gemeenschap van belangen en de proefboerderij, waar praktijk en wetenschap elkander ontmoeten en waar zij harmonisch samenwerken, kan een leerschool zijn, om bij beide partijen het besef van deze belangengemeenschap, dat ongetwijfeld wel bij allen aanwezig zal zijn, in sterkere mate te ontwikkelen. Doch de conditio sine qua non hiervoor is, dat beide bijeen blijven en niet ieder huns weegs gaan.

Ik geloof, dat misschien op de volgende wijze een uitweg uit deze impasse gevonden kan worden. Men zoek een tweetal boerderijen uit, die wat grootte, ligging en gesteldheid van den bodem betreft, voor het beoogde doel geschikt zijn. Een gedeelte van elke boerderij wordt door de Vereeniging aangekocht en blijft haar eigendom. Het overblijvende gedeelte koopt het Rijk aan. Op dit laatste gedeelte, dat dus in eigendom bij het Rijk is, sticht het Rijk de noodige gebouwen. Voorloopig zie ik geen ander middel om uit de moeilijkheden te geraken.

2. *Verhouding van de Vereeniging tot de proefnemers.*

In de circulaire van het bestuur van de Groninger Maatschappij, verzonden in Januari 1917, worden de motieven voor de stichting van de proefboerderijen als volgt omschreven. In de eerste plaats ligt het in de bedoeling de proeven, die thans nog op de Rijksproefvelden genomen worden, gedeeltelijk op de proefboerderijen voort te zetten. Daarnaast zullen de proefboerderijen dienstig gemaakt worden aan het oplossen van vraagstukken, waarvoor de gewone proefvelden ongeschikt zijn. Meer in bijzonder wordt de samenwerking met de te Groningen gevestigde instituten van weten-

schappelijk landbouwonderzoek naar voren gebracht. Geheel in overeenstemming hiermede is in artikel 4 van de Statuten van de Vereeniging tot Exploitatie van proefboerderijen in de provincie Groningen dan ook vastgelegd, dat de proefboerderijen in de eerste plaats ter beschikking gesteld zullen worden van:

- a. het Rijkslandbouwproefstation Groningen;
- b. het Instituut voor Phytopathologie te Wageningen;
- c. het Instituut voor de veredeling van landbouwgewassen te Wageningen;
- d. de Rijkslandbouwleeraren in de provincie Groningen.

Het wil mij voorkomen, dat de verhouding van de Vereeniging tot deze proefnemers als volgt te regelen is. Jaarlijks dienen de drie sub a, b en c genoemde Instituten, alsmede de sub d genoemde Rijkslandbouwleeraren hunne plannen bij het bestuur van de Vereeniging in. Hoe deze lichamen deze plannen opmaken, blijve eene interne regeling, waar de Vereeniging uit den aard der zaak buiten staat. Voor het Rijkslandbouwproefstation Groningen stel ik mij de zaak aldus voor. Volgens artikel 41 van het Koninklijk Besluit van 6 September 1915, tot regeling van den dienst der Rijkslandbouwproefstations, kunnen vraagpunten bij den voorzitter van den raad van bestuur van het proefstation worden ingezonden door feitelijk allen, die bij den landbouw betrokken zijn, dus zoowel door ambtenaren als door landbouwers en corporatiën. Indien de praktijk dus het een of andere onderzoek wenscht, dat tot den werkkring van het Rijkslandbouwproefstation Groningen behoort, richt zij zich tot den raad van bestuur van dit station. De aanvragen, die zich tot proefnemingen op de proefboerderijen leenen, worden door den raad van bestuur van het proefstation, na goedkeuring door den Minister, bij het bestuur van de Vereeniging ingediend. Het zal ook voorkomen, dat de ingediende vraagpunten niet voor directe proefnemingen op de boerderij geschikt zijn, doch dat eerst een onderzoek van meer fundamenteelen aard vooraf dient te gaan. Daartoe bestaat gelegenheid in de laboratoria en op de terreinen, die het Groninger proefstation in de onmiddellijke nabijheid te zijner beschikking heeft of krijgt.

Het bestuur van de Vereeniging ontvangt dus van de drie genoemde Instituten en van de Rijkslandbouwleeraren plannen voor proefnemingen op de proefboerderijen. Deze plannen

worden in de Vereeniging behandeld. Krachtens artikel 12 van de statuten krijgen de adviseerende leden kennis van en hebben zij toegang tot alle vergaderingen, zoowel van die der leden als van het bestuur. In deze vergaderingen hebben zij een adviseerende stem. Indien zij er dus prijs op stellen, hebben de boven sub *a*, *b*, *c* en *d* genoemde proefnemers, die allen krachtens artikel 11 adviseerend lid zijn, de volle gelegenheid, om hunne ingediende plannen nader toe te lichten en te verdedigen. Ten slotte is het echter de Vereeniging, die het plan voor de proefnemingen in zijn geheel vaststelt.

Ik zou een en ander nog nader kunnen uitwerken. Zoo ligt het b.v. voor de hand, dat de Vereeniging alleen dan bereid zal zijn kostbare proefnemingen, die door de Rijksambtenaren worden ingediend, op het werkprogramma te plaatsen, wanneer zij vooraf de zekerheid verkregen heeft, dat het Rijk de kosten daarvan, voor zooveel noodig mocht blijken, op zich zal nemen. Het is mijne bedoeling evenwel niet, hier in onderdeelen te treden en ik geloof met de bovenstaande uiteenzetting in algemeene trekken voorloopig althans te kunnen volstaan.

Op deze wijze houdt de Vereeniging de macht volkomen in handen. In geval er bijv. plannen ingediend worden, die groote terreinen van de proefboerderij in beslag nemen, dan bezit de Vereeniging de macht, om deze plannen binnen de perken van het mogelijke en het billijke, ook ten opzichte van de andere proefnemers, terug te brengen. Indien de Vereeniging daartegenover meent, dat aan sommige proefnemingen tijdelijk een groot terrein moet worden toegewezen, dan kan zij het werkplan met hare zienswijze in overeenstemming brengen. Zoo kan ik mij bijv. zeer goed voorstellen, dat de Vereeniging in den tegenwoordigen tijd, nu de praktijk veel belang stelt in het nemen van veredelingsproeven, een groot gedeelte van de proefboerderij voor dit doel zal willen reserveeren. Wanneer ten slotte een proefnemer een plan indient, dat wel heel mooi in het laboratorium is uitgedacht, doch waarvan de uitvoering op de proefboerderij praktische bezwaren oplevert, dan bezit de Vereeniging de macht den betrokken proefnemer hierop te wijzen. De Vereeniging dient dan opbouwende kritiek uit te oefenen en den proefnemer aan te geven, welke wijzigingen zijne plannen hebben te ondergaan. Ik wensch dus een zeer groote macht over de proefnemingen en daarmee ook over de proefnemers

in de handen van de Vereeniging te leggen en ik doe dit in het volle vertrouwen, dat de Vereeniging deze macht enkel in het belang van de zaak zelve zal aanwenden.

Wil ik dus bij het opmaken van de plannen een groote macht in handen van de Vereeniging leggen, ik stel daartegenover, dat de Vereeniging het nemen van de proeven heeft over te laten aan de proefnemers, die daarvoor geschikt zijn, dat zijn de in artikel 4 van de statuten sub *a*, *b*, *c* en *d* genoemde lichamen (zie boven). Om het precies te zeggen, ik ben van meening, dat het nemen van proeven enkel van deze lichamen dient uit te gaan en *niet* van de landbouwers zelve, dus ook *niet* van de Vereeniging. Wenscht de Vereeniging bepaalde proeven genomen te zien, dan heeft ook zij den weg te volgen, die hierboven is aangegeven; ook de Vereeniging zal hare plannen hebben in te dienen bij de lichamen, die daarvoor zijn aangewezen. Het lijkt mij ondenkbaar, dat de Instituten en de Rijkslandbouwleeraren niet bereid zouden zijn al het mogelijke te doen, om deze plannen op hun werkprogramma geplaatst te krijgen. De proefnemers, die, zooals ik boven schreef, het volste vertrouwen in de Vereeniging stellen, mogen van hun kant ook vertrouwen van de Vereeniging eischen.

Resumeerende herhaal ik: de Instituten en de Rijkslandbouwleeraren zijn de lichamen, die voor het nemen van de proeven zijn aangewezen; het nemen van deze proeven blijve geheel in hunne handen. Het plan voor de proefnemingen wordt echter — ná kennisneming van de voorstellen van de proefnemers — door de Vereeniging opgemaakt. Op deze wijze lijkt mij ieders terrein scherp afgebakend en de weg voor harmonische samenwerking geëffend.

En ten slotte nog een woord over de dagelijksche leiding van de proefboerderijen. Deze dient in handen te zijn van iemand, die in de eerste plaats doorkneet is in de praktijk van den landbouw; die verder voldoende wetenschappelijke ontwikkeling bezit (Middelbare Landbouwschool, Rijkslandbouwwinterschool) en die vooral liefde voor de proefnemingen gevoelt. Hij moet bij al zijn handelingen zich laten leiden door dit principe, dat de proefnemers er niet voor hem zijn, maar omgekeerd, hij voor de proefnemers. Conflictten acht ik alleen denkbaar in den drukken tijd, als men — zooals op elke boerderij — ook op de proefboerderij handen te kort zal komen. Het beste zal zijn, dat de proefnemers in dergelijke

